

MINA MINNEN FRÅN LAXFISKE I EDEFORS

Av Stig-Björn Larsson, Forsnäs

Laxfisket i edeforsområdet har pågått under många århundraden. En rikedom för den adel som slog mynt av laxen redan på 1400-talet. En rikedom för bosättare utefter älven, som kunde mätta många munnar med denna fisk som, om än med olika risker och äventyr, kunde fångas i stora mängder. Under århundraden fram mot 1900-talet fångades stora mängder lax med efterhand modernare redskap.

Lule stad med ensamrätt i forsen byggde fasta fisken samt drog kolk på olika ställen i forsen. Anställda fiskare skulle samtidigt bevaka området för olovligt fiske efter lax.

Storleken på fisket började man förstå, när man som liten grabb på 50-talet fick se, när 300 laxar blev fångade i ett fast fiske, det s.k. Sörfisket. Ett dygnsrekord den sommaren, sas det.

Den hårdare bevakningen gjorde det svårare för Ortsbefolkningen att fiska lax i forsen. Det grova garnet i näten såg fisken och gick undan, där strömmen var svag i selet under forsen. Så det var inte enkelt att ta båtarna och ro upp till forsen och lägga ut garnet eller kolken. Det hände några gånger att statspolisen kom med bevakaren i båt ut i forsen och haffade fiskare, som fiskade efter lax på olovligt vatten.

Fisket i forsen kunde en del år bli väldigt kortvarigt, eftersom lagens väktare hade order av Lule stad att frånta dessa fiskare både garn och fångst, som sedan såldes på öppna marknaden. Så fiskare från Forsnäs har tyvärr fått bidra med denna extra inkomst till Lule stad med sina mödosamt handbundna garn. Men gubbarna – min far Axel Uno Larsson, bröderna Henry och Hilding Vahlberg samt Villiam Hedman – tyckte ändå, att nog var det rätt att fånga matfisk under den laxrika tiden på sommaren.

Som 10-åring hade jag frågat och frågat om att få vara med och fiska lax, men fick bara höra, att det var för farligt i den vilda forsen, om man inte kunde simma. Men så en höstkväll skulle jag få följa med till forsen. När vi rodde upp mot forsen kände jag en väldig spänning att få se, när laxarna togs in i båten i den dånande forsen, som man som liten inte fick besöka ensam, för risken att drunkna. När vi rodde i land på Laxholmen, skulle vi invänta mörkret för att kunna fiska ostörda av bevakarna. När gubbarna gjorde sig klara att åka ut i dom stora vågorna, såg jag med

spänning emot när det skulle bära iväg med fart i den starka strömmen bland stockar, som kom åkande och dunkade mot varann i vågorna.

Då ger min far mig en tändstickslåda och säger att jag ska gå längst ut på holmen, så att jag ser bilvägen på andra sidan älven. "Där brukar statspolisens bil komma, om vi blivit anmälda. Då tänder du tändstickor, så vi blir varnade, och sen hämtar vi dig. I mörkret kan vi sen ro in i en vik och gömma oss", förklarar min far för mig. Men det här hade jag ju inte räknat med, först att vara ensam ute på en holme och kanske bli mörkrädd, och sen kunde ju statspolisen smyga på mig i mörkret. Allt detta gjorde, att jag efter en stund började tända stickor i panik, innan gubbarna hade hunnit dra ner sitt första varp klart. Med snabb roddfart blev jag hämtad och hoppade in i båten, men några poliser syntes inte till, så gubbarna fortsatte att fiska.

Om dom förstod, vad jag som vakt i min rädsla hittat på, fick jag aldrig höra, men det var helt klart en mycket spännande natt i båten – det vill jag lova. Stora laxar, som låg och gled fram och tillbaka i båten, när vi gungade neråt forsen i dom stora vågorna, gjorde båten tvålhalkig att vara i, men otroligt nog så halkade ingen, fastän den som la ut garnet bara stod på en liten sittplats längst bak i den smala båten. Vågor slog in i båten då och då.

En kort tid därefter lärde jag mig simma och blev så småningom en inbiten fiskare i Edefors.

På våren, när första vaken öppnade under forsen, drog vi upp våra båtar efter isen fram till vaken, där vi sjösatte och fiskade efter havsöring med samma metod som när vi fiskade lax. Ett lättsamt fiske. Det var ljust ute på kvällarna, och inga bevakare skulle ju dyka upp förrän till midsommar, då laxen började stiga upp i älven. Men jag tror att gubbarna hade en del av spänningen borta, för när det började mörkna mot höstkanten och med en ny laxkolk i båten, tycktes glimten och gnistan lysa under de något nerdragna hattarna, när dom rodde mot sörsidan till forsen.

Med åren fick vi bättre och bättre redskap. Garnet av grovterylene byttes nu ut mot heldragen nylon, vilket gjorde att det blev svårare för laxen att se garnet, även när det var ljust på sommaren.

Så laxfisket förändrades på många sätt. Dels kunde vi börja fiska på selet nedströms forsen, när det var ljust ute och inga bevakare som jagade oss. Det i sin tur gav många bybor möjlighet att, utan med livet som insats i den vilda forsen, här nere på selet kunna fånga en midsommarlax.

I dom flesta familjer blev nu bostickan ett nytt tidsfördriv på vintern, då garnet skulle lagas och trimmas för sommarens laxfiske. Med bättre redskap blev det mera fisk. En familj kunde få upp till 4-5 laxar på en natt, fast många nätter blev det noll.

Ganska snart kunde man räkna upp till 13 båtlag, som drog med laxgarn i selet i Forsnäs. 26 båtar blev alltså på en kort tid iordningställda för laxfiske här i Forsnäs. Intresset var förbluffande stort.

Omkring 1960 hade kraftverksdammen stängt för laxens vandring, vilket i sin tur ökade antalet laxar i älven nedströms dammen. Man upplevde "man ur huse", när första laxen visade sig kring midsommar. Det hade nästan blivit ett jobb att sköta från klockan sex på kvällen till ut på småtimmarna för att sen hinna sova en stund, innan man skulle åka på sitt rätta jobb.

Mycket lax fick vi äta, om vi ville. Jag minns att jag bytte mina laxmackor mot ost- och hamburgersmörgåsar med mina jobbarkompisar, när vi rastade. Dom tyckte laxmackor på jobbet var väl så lyxigt.

När någon inte kunde vara med någon natt och fiska, fick vi söka ersättare. En kväll fick vi hjälp av en farbror från byn. Han hörde väldigt illa men kunde det här med "dra åt laxen", som det kallades. Min fru som höll i repet, kände att en lax fastnat i garnet och ropade: "Det sitter en nu!" Farbrorn började ro så hårt att garnet gick upp till ytan och sträcktes så hårt att laxen gick lös. "Sitter vi än i botten?" frågade farbrorn. Min fru skakade med lessen min på huvudet. "Varför bli lessen?" tänkte nog farbrorn, när han tittade på min fru och fortsatte att ro i lugn takt.

Trots att fisket hade blivit lättare och mindre riskabelt nere på selet – och faktiskt mera fisk än i den brutala forsen – så hörde man ibland hur gubbarna planerade att någon kväll åka upp till Edefors med laxgarnet och fiska lax, trots att forsen var borta, och få uppleva spänningen på det förbjudna vattnet under dammen. Där fick dom uppleva spänning ibland, men lyckades alltid behålla sina redskap, tack vare de båtmotorer, som blivit vanligare och kunde hjälpa dom på flykten.

